

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

у їх професійній підготовці. Запропонована структура критичного мислення (когнітивно-аналітичний, оцінно-рефлексивний, діяльнісно-практичний, ціннісно-мотиваційний, комунікативно-дискурсивний компоненти) дозволяє комплексно охарактеризувати цей феномен як педагогічну категорію. Ефективне формування критичного мислення можливе лише за умов інтеграції інноваційних освітніх технологій, рефлексивної діяльності та практикоорієнтованого навчання.

Список використаних джерел:

1. Вітвицька С. С. Розвиток критичного мислення здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у процесі вивчення освітньої компоненти «Педагогіка вищої школи». Перспективи та інновації науки. 2026. № 3(61). С. 296–308. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3\(61\)-296-308](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3(61)-296-308)
2. Левченко А. В., Таможська І. В. Розвиток у майбутніх педагогів критичного мислення. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 09–10 грудня 2025 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. М. Топузова; доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України О. В. Малихіна. Київ : Видавництво Людмила, 2026. С. 237-243.
3. Гнезділова К. Інструменти штучного інтелекту в підтримці розвитку критичного мислення молодших школярів у STEM-освіті // Молодь і ринок. 2026. № 3 (247). DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.354496>
4. Фрицюк В. А. Активізація рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної Я-концепції. Інформаційні технології та інноваційні методики навчання в освіті дорослих. 2025. Вип. 78. С. 471–482. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2025-78-471-482>
5. Мерещенко К., Зима О. Формування критичного мислення шляхом використання інтерактивних освітніх практик Експериментальні та теоретичні дослідження в контексті сучасної науки : матеріали XV всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Вінниця, 20 березня, 2026 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2026. С. 29–31. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/2666>

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІОНАЛІВ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ДИЗАЙНУ

Сучасна мистецька й дизайнерська освіта перебуває в ситуації суттєвого оновлення змісту, методів і результатів професійної підготовки. Фахівець з образотворчого мистецтва чи дизайну сьогодні має бути не лише носієм ремісничо-технічних умінь, а й інтерпретатором культурних смислів, автором візуальних повідомлень, дослідником соціального середовища, відповідальним учасником культурного процесу. Візуальна культура XXI століття потребує професіонала, здатного не механічно відтворювати зразки, а критично осмислювати художні традиції, аналізувати потреби суспільства, формулювати концепцію твору або проєкту та аргументовано захищати власне рішення.

У документах UNESCO мистецька освіта розглядається як чинник розвитку творчих здібностей, культурної обізнаності та якості освіти загалом. Зокрема, у Road Map for Arts Education підкреслено значення мистецької освіти для формування творчого потенціалу особистості у XXI столітті, а в Seoul Agenda наголошено на її ролі в оновленні освітніх систем відповідно до потреб сучасного світу [6; 7]. В українському освітньому просторі актуальність проблеми підтверджується компетентнісною спрямованістю стандартів вищої освіти за спеціальностями 022 «Дизайн» та 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Вони орієнтують підготовку здобувачів на здатність розв'язувати складні професійні завдання, застосовувати знання в практичній діяльності, працювати з художньою формою, матеріалом, технологією і контекстом [9; 10]. Водночас Національна рамка кваліфікацій України визначає компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, способів мислення, цінностей та інших особистісних якостей, що безпосередньо актуалізує проблему розвитку критичного мислення у вищій мистецькій освіті [11].

Проблема критичного мислення має ґрунтовне теоретичне опрацювання у філософії освіти, педагогіці та психології. Р. Енніс визначає критичне мислення як розумне й рефлексивне мислення, спрямоване на прийняття рішення щодо того, у що вірити або що робити [1]. П. Фачіоне трактує критичне мислення як цілеспрямоване саморегульоване судження, що включає інтерпретацію, аналіз, оцінювання, умовивід, пояснення і саморегуляцію [2].

У контексті професійної освіти важливими є ідеї Д. Шона щодо рефлексивної практики. Дослідник доводить, що майбутній професіонал має навчатися діяти в умовах невизначеності, осмислюючи власну дію безпосередньо в процесі практики та після її завершення. Особливо значущою для мистецько-дизайнерської освіти є його концепція студійного навчання як простору діалогу, експерименту й рефлексії [3].

У сфері дизайну вагомим є підхід Н. Кросса, який обґрунтовує існування специфічних «дизайнерських способів знання». Дизайнерське мислення, за цим підходом, пов'язане з роботою над відкритими проблемами, пошуком альтернатив, візуальним моделюванням і створенням нових проєктних рішень [4]. Дослідження в дизайн-освіті також засвідчують, що обговорення творчих робіт є не лише формою контролю, а й важливим інструментом формування професійного мовлення, самоаналізу та аргументованої позиції студента [12].

Тому критичне мислення майбутнього художника чи дизайнера слід розуміти як інтегральну здатність до аналітичного, інтерпретаційного, рефлексивного й ціннісного осмислення творчої діяльності. Для художника критичне мислення виявляється у здатності бачити твір не лише як естетичний результат, а як складну систему смислів. Аналізуючи живопис, графіку, скульптуру, декоративне мистецтво чи сучасні візуальні практики, студент має усвідомлювати історичний контекст, стильові особливості, композиційну структуру, символіку, авторську позицію та можливості глядацької інтерпретації. Такий підхід формує не пасивного виконавця, а мислячого митця, здатного до самостійного художнього висловлювання.

Для дизайнера критичне мислення пов'язане передусім із проблемністю проєктної діяльності. Дизайн починається не з форми як такої, а з аналізу потреби, функції, користувача, середовища й комунікативного завдання. Майбутній дизайнер має поставити низку запитань: яку проблему вирішує проєкт; для кого він створений; чи відповідає форма функції; які естетичні, соціальні, екологічні та етичні наслідки матиме запропоноване рішення. Саме тому критичне мислення є необхідною умовою професійної відповідальності дизайнера.

Особливе місце у формуванні критичного мислення посідає аудиторне навчання. Студія у мистецькій освіті є не лише місцем виконання практичних завдань, а й середовищем професійного мислення. Тут студент працює з матеріалом, формою, простором, технологією, водночас осмислюючи логіку власних дій. У процесі створення художньої або дизайнерської роботи він постійно приймає рішення: обирає композиційний центр, колористичну гаму, масштаб, техніку, фактуру, шрифт, ритм, пластичну чи конструктивну структуру. Кожне з цих рішень потребує не лише інтуїції, а й аргументованого мислення.

Важливим педагогічним інструментом є перегляд творчих робіт –перегляд, колективне обговорення, захист проєкту, аналіз портфоліо. У правильно організованому перегляді студент навчається пояснювати власний задум, чути альтернативні погляди, співвідносити намір і результат, виявляти слабкі місця роботи й визначати шляхи її вдосконалення. Не менш ефективним засобом розвитку критичного мислення є проєктний метод. Проєктна діяльність передбачає проходження повного циклу: виявлення проблеми, збирання інформації, аналіз аналогів, формування концепції, ескізування,

експериментування, реалізація, презентація та оцінювання результату. У цьому циклі критичне мислення забезпечує перехід від випадкового творчого рішення до усвідомленої професійної позиції. Студент навчається не лише створювати «гарну форму», а й доводити її доцільність.

Суттєвого значення набуває також рефлексивна практика. Рефлексивний щоденник, самоаналіз виконаної роботи, письмове обґрунтування концепції, порівняння початкового задуму з кінцевим результатом допомагають студентові усвідомити власний творчий процес. У цьому аспекті ідеї Д. Шона про рефлексію-в-дії та рефлексію-після-дії є особливо продуктивними для підготовки художників і дизайнерів [3].

Критичне мислення має і ціннісно-етичний вимір. У сучасному візуальному середовищі художник і дизайнер працюють із символами, ідентичностями, соціальними образами, рекламними повідомленнями, цифровими медіа. Відтак вони повинні вміти розпізнавати маніпулятивні стратегії, стереотипи, поверхове цитування, культурну апропріацію, екологічно безвідповідальні рішення. Освіта майбутнього, за підходами OECD, має готувати здобувачів до невизначеності, розвивати відповідальність, уяву, самостійність і здатність до розв'язання складних проблем [8].

У мистецько-дизайнерській освіті критичне мислення має комплексний характер: воно поєднує логічний аналіз, візуальну інтерпретацію, художню рефлексію, естетичне судження, професійну аргументацію та етичну відповідальність. Його формування відбувається найефективніше у аудиторному й проєктному навчанні, під час аналізу мистецьких творів, критики студентських робіт, рефлексивного письма та міждисциплінарних творчих практик.

Список використаних джерел:

1. Ennis R. H. The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities. University of Illinois, 2011. URL: https://education.illinois.edu/docs/default-source/faculty-documents/robert-ennis/thenatureofcriticalthinking_51711_000.pdf
2. Facione P. A. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. The Delphi Report. American Philosophical Association, 1990. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315423.pdf>
3. Schön D. A. Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in the Professions. San Francisco: Jossey-Bass, 1987.
4. Cross N. Designerly Ways of Knowing. London: Springer, 2007.
5. Paul R., Elder L. The Miniature Guide to Critical Thinking: Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking. URL: https://www.criticalthinking.org/files/Concepts_Tools.pdf
6. UNESCO. Road Map for Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century. Lisbon, 2006. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384200.locale=en>

7. UNESCO. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education. Seoul, 2010. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190692.locale=en>
8. OECD. Future of Education and Skills 2030 / OECD Learning Compass 2030. URL: <https://www.oecd.org/en/about/projects/future-of-education-and-skills-2030.html>
9. Міністерство освіти і науки України. Стандарт вищої освіти України: перший рівень, бакалавр, спеціальність 022 «Дизайн». Наказ МОН України № 1391 від 13.12.2018. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/022-Dyzayn-bakalavr.28.07.pdf>
10. Міністерство освіти і науки України. Стандарт вищої освіти України: перший рівень, бакалавр, спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Наказ МОН України № 725 від 24.05.2019. URL: <https://ksada.org/wp-content/uploads/2024/12/standart-023-om.pdf>
11. Національне агентство кваліфікацій. Національна рамка кваліфікацій України. URL: <https://nqa.gov.ua/national-qualification-frame/>
12. Scagnetti G. A Dialogical Model for Studio Critiques in Design Education. The Design Journal. 2017. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14606925.2017.1353024>

СУСЛИНЕЦЬ Олександр Васильович

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Ми живемо в світі, який стрімко змінюється. Ледь не кожного дня з'являються нові технології, і це вимагає від нас адаптації. Одна з них — це штучний інтелект. Поряд з користю яку він несе, нам потрібно зважати і на можливі ризики: генерація повідомлень, фотографій та відео за допомогою ШІ використовуються для поширення заздалегідь неправдивої інформації та маніпуляції суспільною думкою. В таких умовах критичне мислення постає фундаментальною системою захисту, і дозволяє індивіду зберігати когнітивну незалежність та орієнтуватись в потоках суперечливої інформації.

Сучасні методи маніпуляції є складними з технологічного погляду. Але вони ефективні тому, що базуються на особливостях нашого мозку. Ключовим фактором вразливості людини до дезінформації є превалювання механізму швидкого інтуїтивного мислення. Воно базується на автоматичних евристичних і прагненні мозку до “легкого пізнання”. Цей механізм дозволяє інстинктивно шукати безпеки у звичних патернах для зменшення когнітивних зусиль. Проте, він ставить під загрозу точність міркувань через використання когнітивних ярликів, таких як евристика доступності або репрезентативності.

Особливу небезпеку становить емоційне захоплення. Коли мигдалеподібне тіло (амігдала) фіксує емоційний біль, страх або шок від новини,

formation in the process of teaching the discipline "automatic control theory"	середовищі: особливості формування у процесі викладання дисципліни «теорія автоматичного управління»	
Yurii Syvokon Methods for developing critical thinking of future specialists in the field of choreographic art in the process of studying the discipline "classical dance"	Сивоконь Юрій Методи розвитку критичного мислення майбутніх фахівців в галузі хореографічного мистецтва в процесі вивчення дисципліни «класичний танець»	335
Oleksandr Syzon Critical thinking as a component of the professional training of a future physics teacher	Сизьон Олександр Критичне мислення як складова професійної підготовки майбутнього вчителя фізики	339
Svitlana Sytnik Psychological factors of critical thinking of future psychologists	Ситнік Світлана Психологічні чинники критичного мислення майбутніх психологів	341
Andrii Sychov Ways to improve critical thinking when teaching the discipline "calculation and design of industry equipment"	Сичов Андрій Шляхи підвищення критичного мислення при викладанні дисципліни «розрахунок і конструювання обладнання галузі»	349
Olha Soroka Critical thinking in the structure of transversal competencies of future teachers: content and ways of formation	Сорока Ольга Критичне мислення у структурі трансверсальних компетентностей майбутніх учителів: зміст і шляхи формування	351
Tatiana Stritievych Critical thinking in the training of fine arts and design professionals	Стрітьєвіч Тетяна Критичне мислення у підготовці професіоналів з образотворчого мистецтва та дизайну	355
Oleksandr Suslynets Critical Thinking: Countering Disinformation	Суслинець Олександр Критичне мислення: протидія дезінформації	358
Iryna Tamozhska Professionally oriented	Таможська Ірина Професійно	360